

Fehér füzet

azonos nemű szülőkről
és gyermekeikről

Fehér füzet

azonos nemű szülőkről és gyermekeikről

Inter Alia Alapítvány

2010

A tanulmányt készítette: Sándor Bea

Lektor, szakmai tanácsadó: Dombos Tamás

A kéziratot véleményezte: Gergely Vera, Szalma Éva

Borító és tördelés: Korol Elena

Nyomda: G-Print Bt.

Inter Alia Alapítvány, Budapest, 2010. október

TARTALOM

ELŐSZÓ	5
AZ LMBT CSALÁDOK: AZONOS NEMŰ SZÜLŐK ÉS GYERMEKEIK	7
Nemzetközi kitekintés	11
Történeti áttekintés: Magyarország	11
PROBLÉMÁK, A FENNÁLLÓ HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS	14
Jogi diszkrimináció	14
Társadalmi diszkrimináció	20
A NEMZETKÖZI TENDENCIÁK	25
Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (Strasbourg) vonatkozó esetjoga	26
STRATÉGIÁK: AZ ELSŐ LÉPÉSEK A VÁLTOZÁSÉRT	29
A HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS MEGSZÜNTETÉSE FELÉ:	
AJÁNLÁSOK	30
KAPCSOLÓDÓ IRODALOM	32

ELŐSZÓ

Ezt a **jelentést** az Inter Alia Alapítvány készítette a gyermeket nevelő azonos nemű párok körében végzett kutatása részeként. A projekt másik kiadványa egy **interjúkötet**, amelyben gyermeket nevelő leszbikusok és melegek beszélnek a gyermekvállalásról, családjukról. A projektet a Global Fund for Women (www.globalfundforwomen.org) támogatja.

Célunk az, hogy a gyermeket vállaló és nevelő azonos nemű párok illetve a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) családok jogainak, egyenlőségének ügye megjelenjen a politikai és egyéb döntéshozók vitáiban, a gyermekvédelem területén dolgozó szakemberek látókörében, illetve a szakmai és nyilvános diskurzusokban: a szakmai, szakembereknek szóló kiadványoktól a szélesebb közönséget elérő médiáig.

Az LMBT családokról és gyermekvállalásukról szóló vitát általában azok irányítják, akik ellenzik az LMBT családok létét, illetve azon az állásponton vannak, hogy az LMBT szülők és gyermekeik jogi egyenlőtlensége rendjén való. Az LMBT szervezetek egy-egy nyilvános levélben hívták fel a figyelmet ennek az álláspontnak a jogsértő voltára. Ez az első alkalom, amikor külön kiadványok foglalkoznak az LMBT szülők, családok, illetve különösen az azonos nemű szülők gyermekeinek jogaival.

Ennek (ahogyan a nevek megváltoztatásával közölt interjúkból is kiderül) részben az az oka, hogy ezek a családok rejtőzködnek. Az LMBT családok, az azonos nemű szülők gyermekeinek léte: tabutéma. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényt érő legtöbb támadás, kritika kiemelte, hogy az azonos nemű párok számára megfogalmazóik álláspontja szerint nem szabad „engedélyezni” a gyermekvállalást – figyelmen kívül hagyva, hogy **azonos nemű párok** bárki „engedélyétől” függetlenül **nevelnek és egyre nagyobb számban vállalnak gyermekeket**. Társadalmunkban a melegség önmagában stigma, számos területen hátrányos megkülönböztetést von

maga után. A gyermeket nevelő azonos nemű párok féltik gyermekeiket a stigmatizációtól. Ezért nem vállalják fel, amit sok LGBT ember megtesz: hogy a nyilvánosság előtt beszéljenek az egyenlőség alapvető fontosságáról.

Kutatásunk alapelvei:

- Nem a család formája számít, hanem a tartalma: a gyermek legjobb érdekét szolgáló szerető, támogató kapcsolatok, illetve a jogbiztonság.
- Az LGBT emberek, párok, családok az élet minden területén egyenlő értékűek a heteroszexuális emberekkel, párokkal, családokkal. Éppen úgy megilleti őket a jog párkapcsolataik és gyermekeikkel való kapcsolatuk elismeréséhez és támogatásához, a családalapításhoz és gyermekeik (közös) neveléséhez, mint bárki mást.
- Az LGBT emberek, párok gyermekei az élet minden területén egyenlő értékűek a heteroszexuális párok gyermekeivel. Éppen úgy megilleti őket a jog a szüleikkel való kapcsolatuk elismeréséhez, az érzelmi és anyagi biztonsághoz, mint bármely más gyermeket.

Módszereink: félig strukturált interjúk készítése után az alábbiakban összefoglaljuk az LGBT családok, szülők és gyermekeik helyzetét meghatározó jogszabályokat, társadalmi környezetet, és ezek alapján javaslatokat teszünk annak érdekében, hogy az azonos nemű párok és gyermekeik egyenlőségben és jogbiztonságban élhessenek.

Sándor Bea
kutató

Inter Alia Alapítvány

Budapest, 2010. október 14.

AZ LMBT CSALÁDOK: AZONOS NEMŰ SZÜLŐK ÉS GYERMEKEIK

Gyakran hallható érvelés, hogy azzal, hogy valaki leszbikus, meleg, biszexuális vagy transznemű „önmagában semmi baj”, és az LMBT emberek és párok jogfosztottsága ellen is tenni kell, de *családot* csak egy férfi és egy nő alkothat, mert ez „mindig is így volt”. A házasság és a család azonban több ezer éve változó, nem statikus fogalom. Mindig is politikai viták, érdekek, érdekcsoportok ütközőpontjában állt: változik az egyes történelmi korszakok kultúrájának, a társadalmi osztályoknak, a gazdaság állapotának megfelelően.

Bár a középosztályban a két különböző nemű szülőből és gyermekeiből álló nukleáris család az uralkodó és idealizált modell, sok másfajta család is létezik: Magyarországon is egyre több az egyszülős család, a válás utáni többszülős család, az átszervezett család, a többgenerációs család, a házassági köteléken kívül élő párok (élettársak) alkotta család, valamint az azonos nemű párok és gyermekeik alkotta család. A társadalomtudományokban régóta elfogadott tény, hogy nem a *családról*, hanem többes számban, *családformákról* kell beszélnünk. A különböző családformák jogi elismerése azonban nem tartott lépést sem a társadalmi változással, sem a társadalomtudományi megközelítéssel: bár a jog már elismer bizonyos atipikus családformákat, más esetekben a jogi elismerés folyamata még ma is tart.

Magyarországon a rendszerváltással egyidőben, az 1980-as évek végén, illetve az 1990-es évek elején-közepén jöttek létre az első melegszervezetek. Ekkor jelent meg egy olyan új generáció is, amely a korábbinál nyíltabban éli meg identitásának ezen részét: nem titkolja meleg vagy leszbikus voltát. A szerencsésebbeknek, nyitottabb közegben élőknek sikerült magukat elfogadtatniuk a családjukkal, munkatársaikkal, barátaikkal is. Az utóbbi években ennek az immár harmincas éveiben járó „új LMBT generációnak” számos tagja ráébredt arra is, hogy gyermeket szeretne vállalni – pontosan ugyanazért, amiért mindenki más is, aki gyermeket vállal: szeretetet adni és kapni.

Ez a felismerés sokaknál gyakorlati cselekvéshez vezetett: egyre több azonos nemű pár vállal és nevel gyermeket, vagy tervezi ezt a közeli jövőben.

Amikor az LMBT párok vagy egyének gyermekvállaláshoz fűződő jogairól esik szó, általában *örökbefogadásról* beszélünk. Legtöbben arra gondolnak, hogy az LMBT párok állami gondozásban élő gyermekeket szeretnének örökbefogadni. Nyilvánvalóan vannak olyanok, akik ezt szeretnék – hiszen gyermektelen párok számára kézenfekvő megoldás olyan gyermeket örökbefogadni, akit vér szerinti szülei nem tudnak nevelni. Arról viszont ritkábban esik szó, hogy az LMBT emberek képesek természetes úton is gyermeket nemzeni és foganni, és ezzel a lehetőséggel sokan éltek is az elmúlt években.

Az örökbefogadás kérdése tehát nem csupán, sőt nem elsősorban arról szól, hogy LMBT párok szeretnék, ha lehetőségük volna állami gondozásban élő gyerekeket közösen örökbefogadni. A kérdés sokkal inkább az, **hogyan lehet a pár mindkét tagja és a gyermekek számára is biztonságot nyújtó módon rendezni a már ma is létező, és a jövőben egyre nagyobb számban létrejövő olyan családok helyzetét, amelyekben a gyermeket azonos nemű pár neveli.** A jogi rendezésnek mindenképpen tekintetbe kell vennie, hogy az LMBT párok és egyének, valamint gyermekeik alkotta családok nagyon sokfélék:

- Sokan mesterséges megtermékenyítés útján szülnék gyermeket. Leszbikusok számára erre korábban csak külföldön nyílt lehetőség, de 2006-tól egyedülálló nőknek is lehetőségük van anonim donortól gyermeket foganni. Ezzel a lehetőséggel az elmúlt években sokan éltek. Közülük egyesek valóban egyedülállóként vállalták a gyermeket (ám a későbbiekben gyakran találhatnak maguk mellé azonos nemű párt), míg a többség élettársi kapcsolata letagadásával játszotta ki a diszkriminatív törvényi szabályozást. A mesterséges megtermékenyítésben részt vevő leszbikusok száma évről évre növekszik.

- Vannak, akik férfi ismerősükkel „házilag” végeznek mesterséges megtermékenyítést. Mivel az egyedülálló vagy leszbikus párkapcsolatban élő nők döntő többsége nem küzd meddőségi problémával, a beavatkozás elvégzéséhez csupán egy fecskendőre van szükség.
- Vannak, akiknek korábbi heteroszexuális kapcsolatukból van gyermekük, akit vagy akiket azonos nemű párjukkal nevelnek. Többnyire (elvált) nőkről van szó, de akad közöttük olyan meleg férfi is, aki felesége halála után lett – később megismert férfi partnerével együtt – gyermekei gondozója.
- Vannak, akik alkalmi vagy ismerős férfitartnerrel szexuális kapcsolatot létesítenek, és ebből születik gyermekük.
- Akad olyan is, akihez egyéni örökbefogadás révén került állami gondozásban élő gyermek, akit azonos nemű párjával együtt nevel.

Az LMBT szülők és az általuk nevelt gyermekek jogi helyzete azonban tisztázatlan. A fent felsorolt *de facto* családokban jogi értelemben csak az egyik, a vér szerinti (vagy egyébként örökbefogadó) szülő számít szülőnek. A másik, nem vér szerinti (vagy nem örökbefogadó) szülő nem fogadhatja örökbe partnere gyermekét, akit pedig partnerével közösen vállaltak vagy (ha a gyermek korábbi kapcsolatból származik) évek óta együtt nevelnek.

Az ilyen családok esetében nem releváns kérdés, hogy jó-e a gyermeknek, ha azonos nemű pár neveli*, hogy vajon befolyásolja-e a család megítélését és így a gyermek helyzetét egy ellenséges társadalom, csúfolhatják-e a társai,

* Megjegyzés: Az elmúlt években egyértelmű tudományos konszenzus alakult ki arról, hogy a szülők szexuális irányultsága nem befolyásolja hátrányosan a gyermek fejlődését. Az Amerikai Pszichológiai Társaság 2005-ben kiadott egy több mint száz empirikus tanulmány alapján készített áttekintést (<http://apa.org/pi/parent.html>), amelyben megállapította: egyetlen kutatás sem támasztja alá, hogy a homoszexuális szülők gyermekei bármilyen szempontból hátrányosabb helyzetben lennének, mint a heteroszexuális párok gyermekei. Hasonló eredményre jutott az a két amerikai szociológus is, aki 21, 1981 és 1998 között megjelent tanulmányt hasonlított össze: úgy vélik, valamennyi releváns kutatás arra a következtetésre jutott, hogy a szexuális orientációnak nincs jelentősége a szülői alkalmasság szempontjából, és nincs alapja annak, hogy a szülők szexuális orientációját a gyermek érdekeinek vizsgálatakor figyelembe vegyék

stb., hiszen a gyermek mindenképpen két azonos nemű szülője felügyelete alatt nevelkedik, ők nevelik és tartják el, velük alkot családot. Azzal, hogy egyik szülőjének nincsenek szülői jogai, illetve hogy a gyermeket hozzá szinte semmilyen jogi kapcsolat nem fűzi, mindenképpen *a gyermek érdekei sérülnek*, hiszen *ha mindkét őt nevelő szülője a jog szerint is szülőjének számítana, nagyobb érzelmi és anyagi biztonságban élhetne:*

- mindkét őt nevelő szülője dönthetne olyan (gyakran nagyon sürgős) kérdésekről, mint pl. a szükséges orvosi kezelés;
- intézmények (óvoda, iskola) szülőként jegyezhetnék be a gyermeket valójában nevelő szülőket;
- a gyermeket örökbefogadó nem vér szerinti szülő egy esetleges különválás után tartásdíjjal volna köteles támogatni a gyermek nevelését (ez alapvetően fontos, különösen azokban az esetekben, amikor a gyermeket ketten vállalják – hiszen ilyenkor a különválás anyagilag nagyon nehéz helyzetbe hozhatja a vér szerinti szülőt és a gyermeket);
- a gyermek a nem vér szerinti szülővel (akivel esetenként több időt töltött, mint a vér szerinti szülővel) egy esetleges különválás után is kapcsolatot tarthatna;
- ha vér szerinti szülője meghal, az őt örökbefogadó másik szülője nevelhetné tovább – jelenleg ebben az esetben az is előfordulhat, hogy a gyermek rokonok gondozásába vagy állami gondozásba kerül, így a

(J. Stacey, T. Biblarz: "(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?" *American Sociological Review*, Vol. 66, issue 159, 2001). Ezt a következtetést több európai (spanyol, belga, francia, svéd, holland) kutatás is megerősítette. Az elmúlt évek során a legjelentősebb szakmai szervezetek mind az azonos nemű párok örökbefogadását támogató állásfoglalásokat tettek közzé: a 60.000 tagot számláló Amerikai Gyermekgyógyászok Szervezete 2002-ben, a 35.000 tagot számláló Amerikai Pszichiátriai Társaság szintén 2002-ben, a 150.000 tagot számláló Amerikai Pszichológiai Társaság 1976 óta többször, legutóbb 2004-ben adott ki állásfoglalást az azonos nemű párok örökbefogadása mellett. Hasonló állásfoglalásokat adott ki az Örökbefogadható Gyermek Észak-Amerikai Tanácsa, a Brit Örökbefogadással és Nevelőszülőséggel Foglalkozó Szervezetek Egyesülete, a Kanadai Pszichológiai Társaság, a Madridi Pszichológusok Szakmai Kollégiuma. Mindezek alapján egyértelműen megállapítható: a kérdéssel foglalkozó szakmai szervezetek egyöntetűen az azonos nemű párok gyermekneveléshez, örökbefogadáshoz való joga mellett állnak.

közös otthon felbomlása további traumával járhat a szülő halála miatt amúgy is megviselt gyermek számára;

- ha a nem vér szerinti szülő hal meg, végrendelet hiányában, illetve rendezetlen családi kapcsolatuk miatt a gyermek nem öröklí a vagytonát, holott ha örökbe fogadhatta volna, az őt illetné meg.

Nemzetközi kitekintés

Az 1980-as évek óta bővülő ütemben egyre több ország biztosít egyenlő jogokat az azonos nemű pároknak, szülőknek és gyermekeiknek. Számos országban minden tekintetben azonos elbírálás alá esnek az örökbefogadás kapcsán az azonos nemű párok: Európában ilyen jelenleg Belgium, Dánia, az Egyesült Királyság, Hollandia, Izland, Norvégia, Spanyolország és Svédország. Vannak olyan államok is, amelyek egyelőre csak *a partner gyermekének örökbefogadását* tették lehetővé, hogy a *de facto* családokban élő, LMBT szülők által nevelt gyermekek érdekei ne sérüljenek, ilyen például Németország.

Történeti áttekintés: Magyarország

Az azonos nemű párok jogi helyzete az 1990-es évek közepén jelent meg a magyarországi diskuzusban. A 14/1995 (III.13.) Alkotmánybírósági határozat alapján a Parlament által elfogadott törvénymódosítás az élettársi viszony fogalmát kiterjesztette az azonos nemű élettársakra is. Ez a viszony tényviszonyt jelent: az azonos nemű pároknak nem kellett, illetve nem is volt módjuk deklarálni együttélésüket, pusztán hivatkozhattak annak tényére, és ezt minden alkalommal bizonyítaniuk is kellett, ha valamilyen jog ennek alapján megillette őket.

2007 őszén a kormány arra a döntésre jutott, hogy bevezeti a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét. A Parlament elfogadta az erről szóló törvényt, amely mind a heteroszexuális, mind az azonos nemű párok szá-

mára lehetővé tette volna, hogy anyakönyvvezető előtt bejegyzett élettársi kapcsolatot köthessenek. 2007. december 15-én azonban az Alkotmánybíróság úgy találta, hogy a 2007 őszén elfogadott törvény alkotmányellenes, de nem az azonos nemű párok vonatkozásában, hanem amiatt, mert a különböző nemű párokat tekintve túlságosan közel állt volna a házasság intézményéhez. Az AB határozatának 1. pontja megállapítja, hogy „az azonos nemű személyek számára a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása nem alkotmányellenes”.

Az AB fenntartja azt a véleményét, hogy csak a különböző neműek házassága alkotmányos, ugyanakkor kimondja, hogy az azonos nemű párokat is megilleti a házassághoz hasonló jogi elismerés:

3.2.2. (...) az azonos neműek tartós párkapcsolata számára azonban az elismerés és a védelem igénye – mivel ők házasságra nem léphetnek – az emberi méltósághoz való jogból [Alkotmány 54. § (1) bekezdés], és az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 45.] levezethető.

Végül 2009 nyarán lépett életbe a 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról. A bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz számos területen nagyon hasonló jogintézmény: a vagyoni jog illetve az öröklés területén például mindazokat a jogokat biztosítja, mint a házasság. Nem teszi viszont lehetővé a közös örökbefogadást és a partner gyermeke örökbefogadását sem az azonos nemű párok számára.

Mindeközben a kormány végére ért az új Polgári törvénykönyv kidolgozásának. Miközben egyes szakértők és az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium támogatta, hogy az új Ptk.-nak a Családjogi törvényt magában foglaló része tegye lehetővé a partner gyermekének örökbefogadását az élettársak és a

bejegyzett élettársak számára is, vagyis hogy mind azonos, mind különböző nemű párok örökbefogadhassák az általuk nevelt gyermekeket még a vér szerinti szülő életében (a hatályos Csjt., az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szerint erre ugyanis csak az élettárs halála után van lehetőség), a Szociális és Munkaügyi Minisztérium munkatársai támadták ezt a rendelkezést. Végül az a megoldás született, hogy az új Ptk. lehetővé tette a partner gyermekének örökbefogadását élettársak (értelem-szerűen azonos és különböző nemű élettársak) számára, de nem a bejegyzett élettársak számára. A 2010-es parlamenti választások után felállt új kormány viszont a korábban elfogadott, de hatályba nem lépett új Ptk.-t visszavonta, és új javaslat kidolgozásába kezdett.

PROBLÉMÁK, A FENNÁLLÓ HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS

Jogi diszkrimináció

Bár a jogszabályok nem teszik lehetővé, hogy egy gyermeknek két azonos nemű szülője legyen, a legtöbb jogszabály a gyermeket nevelő szülő élet-társát illetve bejegyzett élettársát nevelőszülőnek, vagyis a gyermek hozzá-tartozójának tekinti. A szülő élettársa és bejegyzett élettársa legtöbb vo-natkozásban azonos elbírálás alá esik, mivel a gyermek nevelőszülőjének, vagyis közeli hozzátartozójának minősül. **A szülő bejegyzett élettársa és a gyermek közötti kapcsolatot azonban a törvény szorosabbnak ismeri el:** a bejegyzett élettárs a vele egy háztartásban nevelkedő gyermeket kö-teles eltartani¹, illetve jogosult például gyermekgondozási díjban (GYED) részesülni². Van néhány olyan jogszabály is, amely azután is elismeri a gyer-mek és a szülő bejegyzett élettársa közötti hozzátartozói kapcsolatot, hogy a gyermek már elköltözött otthonról, és külön háztartásban él. A *Családjogi törvény* például tartalmazza, hogy a mostohagyermek köteles eltartani tartásra rászoruló mostoha szülőjét (a biológiai szülő bejegyzett élettársát), ha a mostoha szülő az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott.³

Bár a gyermeket nevelő nem biológiai szülő bejegyzett élettárs mostoha-szülőnek, vagyis a gyermek hozzátartozójának minősül, az örökbefogadás tilalma illetve tabunak tekintése negatív üzenetet küld mind a szülőknek,

¹ 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról, VII. fejezet (A rokonok eltartása). „62. § (1) A házastárs vagy bejegyzett élettárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának vagy bejegyzett élettársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mosto-hagyermek), akit házastársa vagy bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével hozott a közös ház-tartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat, illetve bejegyzett élettársat egy sorban terheli.”

² Az 1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól értelmében: 42/A. § (2) a) pont.

³ 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról, 62. § (2) bek.

mind a jogalkalmazóknak. Ezért kétséges, hogy a valóságban ezek a jogok mennyire zökkenőmentesen érvényesíthetők.

Az alábbiakban áttekintjük a partner gyermeke örökbefogadásának tiltásából fakadó legfontosabb joghátrányokat:

1.

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2009. évi XXIX. törvény kifejezetten tiltja, hogy bejegyzett élettársak közösen örökbefogadjanak, illetve a bejegyzett élettárs örökbefogadhassa partnere gyermekét. A bejegyzett élettársi kapcsolat apasági (szülősségi) vélelmet sem keletkeztet. A hatályos *Családjogi törvény (1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról)* szerint valakinek a gyermekét olyan ember, aki nem a házastársa, csak akkor fogadhatja örökbe, ha ő nem tudja nevelni, vagy ha meghal (gyámság). Nem lehetséges tehát a **partner gyermekének örökbefogadása** az élettárs vagy a bejegyzett élettárs számára.

Az új Ptk. ezen annyiban változtatott volna, hogy az (azonos vagy különböző nemű) élettársak örökbefogadhatták volna partnerük gyermekét – ellentétben a bejegyzett élettársakkal. (3:130. § (2) *A gyámhatóság az (1) bekezdésben foglalt eseteken kívül is a szülő életében engedélyezi az élettársi kapcsolatban élő személy kiskorú gyermekének a gyermeket vele tartósan együtt nevelő élettársa által történő örökbefogadását, ha ahhoz az örökbefogadó élettársa hozzájárul, a törvényben meghatározott egyéb feltételek teljesülnek és az örökbefogadás a gyermek érdekében áll.*) Az új Ptk. azonban nem lépett hatályba. Azt még nem tudhatjuk, hogy hogyan rendelkezik az élettársak illetve bejegyzett élettársak általi örökbefogadásról a készülő új Ptk.

A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézménye tehát nem védi azokat, akik a leginkább rászorulnak: a gyermekeket illetve a gyermeket nevelőket.

Van végrendeletünk, és egy magánszerződést is kötöttünk, amibe belefoglaltuk, hogy ha vele bármi történik, engem akar gyámnak. Az ügyvédünk szerint ezt az állam respektálja. Megtettük, amit tudtunk. De élesben még sosem volt kipróbálva egyik papír se, szerencsére, úgy-hogy nem tudjuk, mire megyünk velük.

A barátaink gyakran megkérdezik, hogy miért nem kötünk bejegyzett élettársi kapcsolatot. De tulajdonképpen minek? A mi szempontunkból nem lenne értelme, csak akkor, ha a gyerekre is kiterjedne, ha én is örök-befogadhatnám. (Vera, 50)

2.

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2009. évi XXIX. törvény azt is tartalmazza, hogy az emberi reprodukcióra (mesterséges megtermékenyítésre) irányuló eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak. Az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről tartalmazza, hogy „reprodukciós eljárás házastársi vagy külön-neműek közötti élettársi kapcsolatban álló személyeknél végezhető el (...)”. (167. § (1))

Ugyanakkor az ilyen eljárást 2006 óta igénybe vehetik egyedülálló nők is, amennyiben azt életkoruk vagy egészségügyi állapotuk indokolja. Ha viszont nem egészségügyi állapotuk indokolja az orvosi segítséget, a társadalombiztosítás nem fedezi a költségek eljárást. Ez diszkriminatív a leszbikusokra nézve, akik másképpen nem eshetnek teherbe, s így jóval többet kell fizetniük, mint egy heteroszexuális kapcsolatban élő vagy házasságban élő nőnek.

További probléma az is, hogy a mesterséges megtermékenyítés igénybevételéhez azt kell állítaniuk, hogy egyedülállóak. Emiatt sokan hazugságra kényszerülnek, és emellett éveken át nem köthetnek bejegyzett élettársi kapcsolatot.

A törvényi szabályozás miatt egyedülállónak kellett megjelennem. A bejegyzett élettársi kapcsolat is ugye akadály, nem köthetünk, mert Zita is nemsokára megy az orvoshoz. (Györgyi, 28)

Sajnos most nem köthetünk ilyet, mert Jutka nemsokára megy megint az orvoshoz, és ott ő egyedülállónak kell hogy megjelenjen, így kérhet csak mesterséges megtermékenyítést. Szóval amíg nem jön a második baba, addig nem köthetünk. (Gabi, 35)

3.

A magyar törvények lehetővé teszik az egyénként való **örökbefogadást**, ugyanakkor a Csjt. 49. § (1) bekezdése kimondja, hogy a gyámhivatal a házastársak általi örökbefogadást részesíti előnyben. Tudunk olyan esetről, amikor leszbikus nő egyénként fogadott örökbe gyermeket, akit partnerével együtt nevel, de kisgyermeket illetve nem sérült gyermeket gyakorlatilag csak heteroszexuális párok fogadhatnak örökbe.

A mi esetünk egészen speciális. Ismerősöm dolgozik egy nevelőintézetben, és rajta keresztül kerültünk kapcsolatba állami gondozott gyerekekkel. Így ismertük meg Andit, aki nem ismerte a szüleit, nyolcévesen a legkisebb volt a gyerekek között, sokat bántották, és tanulási nehézségekkel is küzdött. Ahogy látogattuk, olyan ragaszkodás alakult ki benne, vagyis mindhárunkban, hogy úgy döntöttünk, örökbefogadom. A társam ebben semmiképpen nem vehetne részt: egyrészt mert mindketten nők vagyunk, másrészt mert nem magyar állampolgár. (Ildikó, 42)

4.

A nem biológiai szülőnek a törvény korlátozott jogokat ad. Az élettárs / bejegyzett élettárs ugyan bizonyos esetekben nevelőszülőnek illetve mostohaszülőnek minősül, ez nem jelent szülői jogokat. (Mostohagyermeknek a törvény a házastársnak – illetve a bejegyzett élettársnak – a vele együtt élő házastársának / bejegyzett élettársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét tekinti, akit házastársa / bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével

hozott a közös háztartásba. (Csjt. 62.§.) Ez súlyosan sérti különösen azok jogait, akik együtt vállalnak gyermeket.

Milyen helyzetekben okozhat problémát a szülői jogok hiánya?

- Egészségügyi ellátás: interjúalanyaink meghatalmazásokat írnak, hogy távollétükben a másik szülő is rendelkezessen a gyermeket érintő egészségügyi kérdésekben.
- Tartásdíj: a nem biológiai szülőnek nemcsak jogai, a kapcsolat felbomlása esetén kötelezettségei sincsenek. Bár a Csjt. 62. § (1) bekezdése szerint „a házastárs vagy bejegyzett élettárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának vagy bejegyzett élettársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa vagy bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba”, a kapcsolat felbomlása esetén nem tartozik tartásdíjat fizetni, akkor sem, ha a gyermeket közösen vállalták. Ez nehéz anyagi helyzetbe hozhatja a biológiai szülőt és a gyermeket.
- Kapcsolattartás: a nem biológiai szülő válás esetén nem jogosult a gyermekkel való kapcsolattartásra, akkor sem, ha a gyermekkel korábban akár több időt töltött, mint biológiai szülője, illetve szoros érzelmi kötelék fűzi őket egymáshoz. (A hatályba nem lépett új Ptk. szerint kapcsolattartásra – ha a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásában nevelkedett – kérelmére feljogosítható a szülő volt házastársa mellett a korábban a gyermeket nevelő más személy is (3:183.§ (3) bek.). A 3:170§ (1) bek. szerint a különélő szülők a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás között megoszthatják.)
- Öröklés: a nem biológiai szülő halála esetén végrendelet hiányában a gyermek nem örököl; ha pedig partnerével nem bejegyzett élettársi kapcsolatban élt, a gyermek még akkor is csak az örökség 50%-át kaphatja meg, ha az örökhagyó őt nevezi meg örökösnek (az örökség másik felét köteleSRészként az örökhagyó szülei öröklik).

- Árvaság: a biológiai szülő halála esetén nincs rá garancia, hogy a gyermek a másik szülőjével maradhat.

Engem így is éppen eléggé frusztrál, hogy a gyerekhez szinte semmilyen jogom nincsen. Van úgy, hogy ha Fruzsi elalszik este, akkor én rázendítek, hogy jaj istenem, mi lesz, ha te meghalsz, akkor Fruzsit elveszik tőlem... Mondjuk Györgyi szülei... (Zita, 34)

5.

Foglalkoztatás: a Munka törvénykönyve (1992. évi XXII. törvény) szerint az apát gyermeke születése esetén öt munkanap munkaidő-kedvezmény illeti meg. Ezt az azonos nemű szülőtárs, partner nem veheti igénybe.

6.

Az, hogy nem biológiai szülője nem fogadhatja örökbe, elsősorban az általa nevelt **gyermek jogait, érdekeit, biztonságát sérti:**

- a kapcsolat megszakadása esetén a nem biológiai szülő nem köteles tartásdíjat fizetni;
- biológiai szülőjének külön meghatalmazása nélkül fontos (pl. egészségügyi) kérdésekben nem dönthet a másik szülője;
- nem biológiai szülőjétől nem örökölhet;
- ha biológiai szülője meghal, elszakíthatják a másik szülőjétől és addigi lakóhelyétől, növelve az amúgy is súlyos traumát.

Egyszer csak eljön az idő, amikor ezt többen látják. Hogy ezek a családok vannak, jól megvannak, és a bennük élők, de legfőképpen a gyerekek érdeke, hogy mindkét szülőjük a jog szerint is az lehessen. Mert két szülő mindenképpen jobb, mint egy, ezt mindenki tudja. És a gyerekek az jó, ha a lehető legteljesebb érzelmi és anyagi biztonságban él, és ez csak úgy lehetséges, ha mindkét szülője gondoskodhat róla, ha mindkettőnek kötelessége is gondoskodni róla... Egyáltalán, a jog azért van, hogy védje azt, ami jól működik egy társadalomban. Minden jól működő családot és kapcsolatot. (Gabi, 35)

7.

Magyarországon kötelező jogintézmény a **fiktív apaság**. (Csjt. 41. § (2)-(3) bek., 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 60-61. §.) Ez azt jelenti, hogy ha egy nő nem nevez meg apát a gyermeke születésekor, a gyámhatóság eljárást indít, és a gyermek hároméves korában mindenképpen képzelt apát tüntet fel a gyermek születési anyakönyvi kivonatán. Az adatok nem felelhetnek meg egy létező személy adatainak. Egy olyan leszbikus pár számára, akik együtt vállaltak gyermeket, és nem ismert a donor, vagy ha ismerik is a donort, nem akarják apaként bejegyeztetni (hogy ezzel teljes szülői jogokat adjanak a kezébe, míg a valódi második szülőnek nincsenek ilyen jogai), ez sérelmes lehet, hiszen nincs szükségük egy ilyen „képzelt apára” – régebbi korok és erkölcsök lenyomatára.

Ez nagyon abszurd. A lányunk születése után sietnem kellett a gyámhatósághoz, mert megkövetelik, hogy legyen egy fiktív apa a születési anyakönyvi kivonatán. De minek? Mi nem akartunk ismert donort, nincs apa – a papírjain viszont az szerepel, hogy van, X.Y. férfi. Neve, születési ideje és helye, lakcíme. És az erről szóló papírt meg is kell őriznünk, mert útlevel igénylésénél kéri, mert ahhoz az apa hozzájárulása is kell, és ilyenkor nekünk be kell vinni a határozatot, hogy ez a fiktív férfi tényleg fiktív. (...) Meg nem is tudom, mit gondoltak, hogy akkor én egy szegény elhagyott nő vagyok, vagy nem akadt pasim, azért nincs apja? Persze a gyámhivatalban nem mondtam, hogy másik anyja van. (Judit, 36)

Társadalmi diszkrimináció

Az Alkotmánybírósághoz írt beadványokban illetve a bejegyzett élettársi kapcsolatot szabályozó egyes törvényjavaslatokhoz kapcsolódó viták során nagyon sok homofób érv hangzott el általában az LGBT emberekkel, de különösen családjukkal és a gyermekvállalással kapcsolatban. Ezek az álláspontok azt tükrözik, hogy az őket hangoztatók az LGBT embereket nem te-

kintik a heteroszexuális emberekkel egyenlőnek, egyenlő méltóságúnak. Az egyenlőség azt jelenti, hogy az LGBT emberek valóban egyenlőek, egyenlő értékűek: éppen úgy képesek a szereteteli kapcsolatokra, a felelősségvállalásra, a gyermeknevelésre, mint bárki más – illetve az embereknek ezek a képességei függetlenek LGBT vagy heteroszexuális voltuktól.

A gyermeket nevelő azonos nemű párok tapasztalataik alapján rendszerint tartanak tőle, hogy **elutasításba, diszkriminációba ütközhetnek**. Vannak, akiknek a családja nem fogadja el a párt és/vagy a közösen vállalt gyermeket.

Réka anyja nem tudja ezt elfogadni. A szülei nem tudják. Mióta megvan a gyerekünk, nem tartják velünk a kapcsolatot. A gyerek születésnapján utalnak egy összeget, de szinte nem is látják, pedig már hároméves. (Anna, 38)

Elutasítók lehetnek **az orvosok, védőnők, bölcsődei, óvodai gondozók, tanárok**.

Egy szülésznőnek, akit kiválasztottunk, elmondtuk, de eléggé értetlen volt és olyan váratlanul furcsán viselkedett már akkor is. Aztán a szülés előtt közvetlenül felhívott telefonon, hogy mégsem ér rá. És akkor gondoltam, hogy úgyis akartam mondani az orvosnak, elmondom, és azt is, hogy akkor kellene nekünk egy szülésznő, ajánlana-e valakit, akiről biztosan tudja, hogy a természetes szülést pártolja. Rábólintott, hogy persze-persze, keres feltétlenül. De utána, amikor felhívtam, közölte, hogy beszélt az összes szülésznővel, megkérdezte őket, úgy, hogy a mi „speciális körülményeinket” is eléjük tárta. (...) És a szülésznők testületileg azt mondták, hogy így nem vállalják. Nem tudom, mi volt az orvos véleménye. Nekem nagyon hiányzott, hogy elhatárolódjon a szülésznőktől. De ekkor már nagyon kevés időnk volt a szülésig. Aztán jól sikerült. Aki ott volt ügyeletben, nyilván rájött, hogy mi vagyunk az a pár, de nagyon jó szakember is volt, és nem is éreztetett semmit. Gabi vághatta el a köldökszinórt – úgy kezelték, mint az apákat szokták, vagyis mint a másik szülőt. (Judit, 36)

Mivel számos leszbikus pár az elmúlt években vállalt gyermeket, erről még nem lehet sok tapasztalatunk.

Igazán az a tapasztalatunk, hogy ha nem aggódunk, egyszerűen csak mondjuk, hogy két anyja van, akkor nem szólnak semmit. Egyszerűen tudomásul veszik. Mondjuk én ezt úgy szoktam mondani, hogy ez a legtermészetesebb dolog, egy tény, és egyébként meg arra vagyok kíváncsi, hogy mit kell magunkkal vinni a bölcsibe... Persze eddig egy magánbölcsődébe járt, és az más, nyitottabb közeg, sok külföldi gyerek is volt ott. Most megy a lányunk önkormányzati bölcsődébe. Meglátjuk, ők hogy reagálnak rá. Eltitkolni biztosan nem lehet. A család a legfontosabb, és nem sugallhatjuk azt a lányunknak, hogy az ő családjával bármi baj van, bármit titkolnia kell. Ezt soha nem tennénk. (Judit, 36)

A **jogi, törvényi változás önmagában nem elég**. Fontos, hogy az azonos nemű párok alkotta családok éppen annyi lelki, szimbolikus, társadalmi támogatást kapjanak, mint a heteroszexuális párok.

Nagyon nem bírom, hogy sokan megkérdőjelezik, hogy a lányunk az én gyerekeim is. Még a leszbikus barátaink is: sokan azt mondják, hogy nekem is szülnöm kellene, nekem kellene szülnöm a másodikat, mert akkor „nekem is volna egy”. Persze én tudom, hogy az én gyerekeim lesznek, akkor is, ha nem én szülöm őket. De ezt rossz hallani. (Gabi, 35)

Ha az LMBT emberek és családjuk méltósága, egyenlősége nem kap elismerést, akkor a helyzetből fakadóan sebezhető fél nem kap védelmet: **a gyermek** – egyébként számára a legerősebb érzelmi és anyagi támaszt és biztonságot nyújtó – **családját nap mint nap megkérdőjelezzik**; bizonyos helyzetekben nem kap támogatást, nem örökölhet, nincs garantálva, hogy a szülője nevelheti; a családok tagjainak önértékelése is sérül.

Részben ebből fakad az LGBT családok láthatatlansága, illetve az, hogy sokan nem kötnek bejegyzett élettársi kapcsolatot, és nincsenek is tisztában bizonyos jogaikkal, például azzal, hogy a bejegyzett élettárs mostoha-szülőnek minősül.

A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézménye tehát egyrészt nem védi a leginkább rászorulókat, a gyermekeket és a gyermeket nevelő azonos nemű párokat; másrészt a szülők az örökbefogadás tiltása miatt „alulérzékeltetik” a jogszabályokat. Az örökbefogadás tilalma negatív üzenetet küld a jogalkalmazóknak is, ezért kétséges e jogszabályok alkalmazásának zökkenőmentessége.

A jogi és a társadalmi diszkrimináció számos ponton összeér. A jogi hátrányos megkülönböztetés fenntartja és megerősíti a társadalmi diszkriminációt, hiszen egyes állampolgárok számára nem garantál olyan jogokat, mint mások számára, ezzel másodrangúvá fokozva le őket. Ugyanakkor a társadalmi diszkrimináció megnehezíti az LGBT szülők és gyermeket vállalni készülők számára érdekeik képviselését, illetve hátráltatja jogtudatosságukat. Nem csupán az azonos nemű szülőket, hanem az általuk nevelt gyermekeket is súlyos jogi és társadalmi hátrányok érik.

Összefoglalóul: az általunk meginterjúvott azonos nemű szülőpárok felvetette problémák:

- Alapvető fontosságú lenne, hogy mindkét szülőnek szülői jogai legyenek – elsősorban a gyermekek szempontjából rossz, hogy nincsenek.
- Nehézséget okoz számukra, hogy a mesterséges megtermékenyítéshez hazudniuk kell: azt, hogy egyedülállók, és azt, hogy egészségügyi problémájuk van, mert csak ebben az esetben fedezi a társadalombiztosítás az inszeminációt.
- Feleslegesnek és bántónak találják a „képzelt apa” intézményét.

- A gyermeket vállalók számára fontos a család, a barátok, a társadalmi környezetük támogatása, és ezt nem mindig kapják meg.
- Nagyon fontos az olyan intézmények illetve képviselőik reakciója is, mint a kórházak, orvosok, védőnők, gyámhivatalok, bölcsődék, óvodák, iskolák... Fontos, hogy ezek az intézmények illetve képviselőik tudjanak az LMBT családok létezéséről, és megfelelő érzékenységgel közelítsenek esetleges diszkriminációjukhoz.

A problémák és nehézségek ellenére interjúalanyaink optimisták, felkészült és gondoskodó szülők, akiknek a gyermekük biztonsága és jóléte a legfontosabb.

A NEMZETKÖZI TENDENCIÁK

A fentiek alapján egyértelmű, hogy az olyan élethelyzetekben, amikor egy vagy több gyermeket azonos nemű pár nevel, leginkább a gyermekek érdekei sérülnek, ha nem lehet mindkét *de facto* szülőjük a jog szerint is a szülőjük. Ebből a felismerésből kiindulva *egyre több állam teszi lehetővé az örökbefogadást azonos nemű párok számára is*. Minden tekintetben azonos elbírálás alá esnek az örökbefogadás kapcsán az azonos nemű párok Belgiumban, Dániában, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Izlandon, Izraelben, Norvégiában, Spanyolországban, Svédországban, valamint Ausztrália, Kanada és az Egyesült Államok egyes tartományaiban/államaiban. *A partner gyermekének örökbefogadását a fenti államok mellett lehetővé teszi Andorra és Németország is.*

Az élettársak és bejegyzett élettársak általi örökbefogadással kapcsolatos új megközelítés tükröződik a 2008. november 27-én aláírásra megnyitott új *Gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény* iránymutatásaiban is. Az egyezmény 7. cikkelye szerint a közös örökbefogadást lehetővé kell tenni nemcsak a házaspároknak, hanem – amennyiben ez a jogintézmény létezik – a különnemű bejegyzett élettársaknak is. Ugyanennek a cikkelynek a (2) bekezdése lehetővé teszi *az egyezmény hatályának kiterjesztését az azonos nemű házaspárokra, bejegyzett élettársakra, illetve a stabil párkapcsolatban élő azonos és különböző nemű párokra is.*

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2010-ben kiadott ajánlása a szexuális orientáció és a nemi identitás miatti diszkrimináció elleni küzdelemről (*Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity*), amelyet a Miniszteri Bizottság 2010. március 31-én fogadott el, magyarázó részének IV. fejezetében foglalkozik a családi élet tiszteltetéséhez fűződő joggal. A dokumentum felhívja a figyelmet annak fon-

tosságára, hogy a tagállamok azonos státuszt biztosítsanak a különböző nemű és az azonos nemű párok számára, valamint hogy a szülői/gondviselői felelősség és a szülői/gondviselői jogok meghatározásánál a gyermek legjobb érdekét kell elsősorban figyelembe venni, s nem szabad megkülönböztetni a gyermekekről gondoskodókat szexuális orientációjuk alapján.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 2010. évi 1728. sz. állásfoglalásában felhívja a figyelmet, hogy számos tagállam megtagadja a jogi elismerést és védelmet a de facto LMBT családoktól (10. bek.), és felhívja a tagállamokat, hogy a gyermek legjobb érdekét szem előtt tartva biztosítsák a partner gyermeke örökbefogadása illetve a közös szülői felelősség lehetőségét (16.10. bek.).

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (Strasbourg) vonatkozó esetjoga

Mouta kontra Portugália (1999)

Válás után a panaszos és volt felesége közös gyermekét a panaszos volt feleségénél helyezték el, mondván, hogy ez szolgálja a gyermek érdekét, mert a panaszos homoszexuális. Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint a panaszos és felesége közötti különbségtételre építő döntés a folyamodó homoszexuális voltán alapult, és ez sérti az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló Egyezményt (Emberi Jogok Európai Egyezménye, 14. cikkely: a hátrányos megkülönböztetés tilalma).

E.B. kontra Franciaország (2008)

A panaszostól megtagadták az engedélyt az örökbefogadásra. Kérelmében leírta, hogy tartós lesbikuskapcsolatban él egy másik nővel. A hatóságok elismerték ugyan, hogy a panaszos alkalmas a gyermeke nevelésére, mégsem engedélyezték számára az örökbefogadást lesbikussága miatt. A Bíróság

szerint ez a döntés két ponton is sérti az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló Egyezményt (Emberi Jogok Európai Egyezménye, 14. és 8. cikkely: a hátrányos megkülönböztetés tilalma; a magánélethez és a családhoz fűződő jog). Az *E.B. kontra Franciaország* ügyből következik, hogy a leszbikus nőknek joguk kellene hogy legyen a mesterséges megtermékenyítéshez is.

Karner kontra Ausztria (2003)

Ebben az esetben a Bíróság kimondta, hogy az azonos nemű élettársakat meg kell hogy illessék mindazok a jogok, amelyek a nem házas heteroszexuális élettársakat megilletik. Ebből következik, hogy a leszbikus nőknek párként is lehetővé kell tenni, hogy mesterséges megtermékenyítésben vegyenek részt, hiszen erre a különnemű élettársaknak lehetőségük van. A döntésből az is levezethető, hogy különműekhez hasonlóan a mesterséges megtermékenyítésből születendő gyermeknek automatikusan az azonos nemű pár mindkét tagja a szülője kell, hogy legyen, hogy ne kelljen a nem vér szerinti szülőnek a gyermeket utólag örökbefogadnia.

Emonet és mások kontra Svájc (2007)

A Bíróság megállapította, hogy Svájc azon gyakorlata, hogy élettársak számára nem teszi lehetővé partnerük gyermekének örökbefogadását, sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkelyét, amely védi a magánélethez és a családhoz fűződő jogot. A Bíróság érvelése szerint a 8. cikkely védelme „nem korlátozódik a házasságon alapuló családi kapcsolatokra, hanem magában foglalja az olyan *de facto* családi kapcsolatokat is, ahol a felek házasságkötés nélkül élnek együtt”.

Schalk és Kopf kontra Ausztria (2010)

2010 júniusában a Bíróság nyilvánosságra hozta döntését a *Schalk és Kopf kontra Ausztria* ügyben. A döntés újdonsága, hogy míg eddig a Bíróság az azonos nemű párok „magánélethez való jogára” hivatkozott, soha nem a **családi élethez** (8. cikkely) való jogokra (ellentétben a heteroszexuális élet-társakkal), ez most megváltozott. Vagyis az azonos nemű párok családi életének védelme a Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkelye alá esik. A Bíróság 2010 júliusában kihirdetett döntése a *P.B. és J.S. kontra Ausztria* esetben ismét hangsúlyozza, hogy az azonos neműek párkapcsolata a családi élet kategóriájába tartozik. Eszerint Ausztria megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményét azzal, hogy az azonos nemű párokat ki-rekesztette a közös biztosításból (ez csak együtt élő különböző nemű élet-társaknak járt); a Bíróság ismét megerősítette, hogy az Egyezmény „családi élet” kategóriája vonatkozik az azonos nemű párok kapcsolatára.

STRATÉGIÁK: AZ ELSŐ LÉPÉSEK A VÁLTOZÁSÉRT

1.

Az Inter Alia Alapítvány 2010 őszén jelentet meg két kiadványt:

- ezt a jogi összefoglaló jelentést az LGBT családok helyzetéről Magyarországon;
- és egy interjúkötetet LGBT családokkal: leszbikus anyákkal, donorokkal, gyerekeket nevelő vagy a gyerekek életében résztvevő meleg apákkal.

A kiadványok támogatója a Global Fund for Women.

Emellett rendszeresen írunk weboldalunkon (<http://interalia.org.hu>) LGBT szülőkkel és jogaikkal kapcsolatos kérdésekről.

2.

A Háttér Társaság a Melegekért szintén 2010 őszére az LGBT emberekkel foglalkozó komplex képzési anyagot állít össze, és pilot tréningeket valósít meg. A projekt során kétnapos képzési programot dolgoznak ki négy területen – ezek egyike a családpolitika. Az erre a területre kidolgozott képzési anyagot 15 fő részvételével tesztelik: ebben a képzésben család gondozó szakemberek, nevelési tanácsadók munkatársai vesznek részt. (A projekt az „Együtt az egyenlőségért 2009-2010” elnevezésű, az Európai Unió PROGRESS kezdeményezésének társfinanszírozásával megvalósuló esélyegyenlőségi programhoz kapcsolódik.)

3.

A két szervezet képviselői a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával 2010 szeptemberében részt vettek a NELFA (*Network of European LGBT Families Associations*, európai LGBT családok szervezeteinek szövetsége) konferenciáján (2010. szeptember 17-18., Párizs). Az Inter Alia Alapítvány a NELFA tagszervezete.

A HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS MEGSZÜNTETÉSE FELÉ: AJÁNLÁSOK

Az elérendő célok:

- megszüntetni az azonos nemű párok, szülők és gyermekeik hátrányos megkülönböztetését törvényi szinten, minden politikai irányelvben és intézkedésben, illetve a gyakorlatban;
- megszüntetni minden korlátozást a szexuális orientáció alapján a szülői jogok és felelősségek terén;
- biztosítani a partner gyermeke örökbefogadását azok számára, akik élettársukkal / bejegyzett élettársukkal annak vérszerinti gyermekét vagy gyermekeit nevelik;
- a „családi élethez való jognak” (a családalapításhoz való jognak, illetve hogy a családot a jog és a társadalompolitikai intézmények családként ismerjék el) nem a házasság vagy az élettársi kapcsolat jogi státuszától kell függnie, hanem a *de facto* családi kapcsolatok elismerésén kell nyugodnia.

Az azonos nemű szülők és gyermekeik kapcsolata elismerésének legfontosabb alapja a gyermekek érdeke.

Szülők:

- Semmilyen törvény vagy egyéb szabály ne korlátozza a szülők jogait és felelősségeit szexuális orientációjuk miatt; alapvető fontosságú, hogy az élettársak vagy bejegyzett élettársak örökbefogadhassák partnerük vérszerinti gyermekét.
- Az örökbefogadásról szóló törvények és egyéb rendelkezések, amelyek a gyermekek szükségletein és jogain alapulnak, illetve az örökbefogadni akarók alkalmasságának vizsgálatát meghatározó szabályok ne tegyenek különbséget a szülőnek jelentkezők között szexuális orientációjuk vagy családi állapotuk alapján.

- Az mesterséges megtermékenyítéshez való hozzáférésben ne érje hátrányos megkülönböztetés a lesbikus nőket.

Gyermekek:

- Az LMBT szülőkkel élő gyermekeket illessék meg mindazok a jogok, amelyek más, különböző nemű szüleikkel élő gyermekeket megilletnek; a jog ismerje el a szüleiket szülőként.
- A család meghatározása minden törvényben és más rendelkezésben legyen inkluzív: a családi kötelek társadalmi és gazdasági valóságán alapuljon.
- Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének megfelelően minden jogszabály alapvető vezérelve legyen a gyermek legjobb érdeke, illetve (a szülők tekintetében) a diszkriminációmentesség a szexuális orientáció alapján.
- A gyermekeket illesse meg egyenlő bánásmód attól függetlenül, hogy a szüleik házasok vagy azok voltak-e, hogy örökbefogadottak-e, illetve hogy biológiai kapcsolatuk van-e a szüleikkel.

Az állami szervek tegyenek meg mindent, különösen az *oktatás és egyéb felvilágosító kampányok* területén, hogy érvényesüljön a családok és az azonos nemű szülők nevelte gyermekek egyenlősége. Javasolt tevékenységek:

- olyan törvények kidolgozása, amelyek lehetővé teszik a partner gyermekének örökbefogadását és a közös gyermekké fogadást azonos nemű párok számára is;
- a család definíciójának kitérítése a tankönyvekben, pedagógusoknak, gyermekvédelemben dolgozó szakembereknek szóló kézikönyvekben és képzésekben;
- felvilágosító kampányok szervezése, támogatása.

KAPCSOLÓDÓ IRODALOM

American Psychological Association: *Lesbian and Gay Parenting*. 2005
<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/parenting-full.pdf>

Háttér Társaság – Magyar LMBT Szövetség: *Bejegyzett élettársi kapcsolat: Útmutató meleg és leszbikus párok részére*. 2009. augusztus
<http://hatter.hu/images/stories/kiadvanyok/tajekoztato-bek-lmbt-web.pdf>

Európa Tanács, Miniszterek Bizottsága CM/Rec(2010)5 számú, a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló diszkrimináció elleni küzdelemlről szóló, tagállamoknak címzett ajánlás

Európa Tanács, Parlamenti Közgyűlés által elfogadott, a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló diszkriminációról szóló 1728 (2010) sz. állásfoglalás és 1915 (2010) sz. ajánlás

ILGA-Europe, Dr Loveday Hodson: *The Rights of Children Raised in Lesbian, Gay, Bisexual or Transgender Families: A European Perspective*. 2008
http://ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/the_rights_of_children_raised_in_lesbian_gay_bisexual_or_transgender_families_a_european_perspective_december_2008

Inter Alia Foundation – Háttér Support Society for LGBT People: *The Situation of LGBT Families in Hungary*. 2010. szeptember
<http://hatter.hu/images/stories/kiadvanyok/lgbtfamilies.pdf>

A nemi és a szexuális irányultság alapján való hátrányos megkülönböztetés ellen küzdő alapítvány, amely kiemelt feladatként kezeli a gyermeket nevelő leszbikus és meleg szülők és gyermekeik jogi egyenlőségét.

E-mail: info@interalia.org.hu
Internet: www.interalia.org.hu

A kiadvány megjelenését a Global Fund for Women támogatta.